

PROIECTE DE FEDERALIZARE ÎN IMPERIUL HABSBURGIC

Uniunea monarhiei austriece, foarte complicat construită se apropia foarte mult înainte de 1848, de tipul dualist de stat. Această evoluție a dus la o dezbatere privind problematica organizatorică-națională, întrucât aristocrația maghiară tindea să impună în celelalte țări, guvernate aproape absolutist, un stat centralizat, un stat național maghiar¹. Acest fapt a determinat opoziția popoarelor nemaghiare ale Coroanei maghiare. Ele doreau să se sprijine în parte pe poziția lor divizată (croații în Croația-Slavonia), și pe poziția lor autonomă (sașii din Transilvania), de aici derogând tendința lor de a transforma statul supranațional maghiar într-un stat modern, cu popoare egale în drepturi, ca de exemplu românii, slovacii, rutenii și germanii netransilvăneni din Ungaria, precum și sârbii parțial autonomi.

Revoluția de la 1848 a surprins Imperiul habsburgic nepregătit. Națiunile în general revendicau constituționalismul și protecția naționalității lor și adresau guvernării cerințe de federalizare.

Capitala Boemiei devenea în timpul Revoluției de la 1848, centrul mișcării populare împotriva centralismului vienez și a puterii centrale a germanilor din Austria. Conducătorii politici cehi vedeau în problema constituției austriece, o problemă de organizare a imperiului.

Un reprezentant de seamă al mișcării naționale cehi, Fr. Palacky emite la 1846—1848 ideea refacerii statului boem. Fiind chemat să participe la lucrările Parlamentului de la Frankfurt, Palacky respinge această inițiativă (aprilie 1848), afirmând că el nu este german ci un boem de sânge slav, iar Volksbundul german în locul fostului Fürstenbundului nu face altceva decât să consolideze sentimentul național german și puterea Germaniei atât în interior cât și în exterior².

În septembrie 1848, Palacky elabora primul său plan de federalizare intitulat „Erster Entwurf einer Constitution in Österreich“. După cum afirmă însuși autorul, este vorba de o primă schiță incompletă, elaborată înaintea Revoluției din octombrie 1848. Acest proiect trebuia să fie prezentat în cadrul Parlamentului de la Kromericze la 15 martie 1849, dar Parlamentul a fost dizolvat la 7 martie. Ca reprezentant al „austroslavismului“³, Palacky se baza pe dreptul natural, inspirându-se din opera slovacului Kollar.

Istoricul ceh postula organizarea Austriei restrânse (țările Austriei fără acelea ale Coroanei maghiare și Lombardo-Veneția) în patru grupe:

1. poloneză: Galiția, Cracovia și Bucovina.

¹ R. Wierer, *Der Föderalismus im Donauraum*, Graz-Köln, 1960, p. 19.

² F. Palacky, *Erster Entwurf einer Constitution von Österreich in Gedenkbücher. Auswahl von Denkschriften, Aufsätzen und Briefen*, Praga.

³ Ibidem, p. 37.

⁴ J. Redlich *Das österreichische Staats- und Reichsproblem*, I, Leipzig, 1920, p. 149.

2. boemă: Boemia, Moravia, Silezia.

3. austro-germană: Austria, Salzburg, Tirol, Voralberg, Stiria.

4. ilirică: Carintia, Craina, Zona de Coastă, Dalmația.

Granițele acestor grupe naționale nu puteau fi modificate decât printr-o lege a imperiului.

Sediul puterii centrale se află la Viena, care era și capitala imperiului, iar sediile principale ale guvernărilor țărilor erau la Viena, Lemberg, Triest, Brunn, Praga, Linz, Innsbruck, Gratz, Liubliana, Triest și Zara. Împărțirea interioară a țărilor în cercuri, sectoare, comune se efectua numai prin legi speciale ale țărilor.

Palacky susține ideea împărțirii administrative în funcție de zonele geografice și a națiunilor istorice. Intrucât Austria este o monarhie constituțională indivizibilă, puterea centrală reprezintă imperiul, atât pe plan intern cât și extern. Suveranitatea constă în totalitatea imperiului dar este condiționată în interior prin iresponsabilitatea împăratului, autonomia Parlamentului imperial și a parlamentelor locale.

Cinci miniștri imperiali reprezintă guvernarea centrală: prim-ministrul, ministrul de externe, ministrul de război, de finanțe, a comerțului și lucrărilor publice, aceștia fiind responsabili, în numele împăratului.

În guvernările provinciale, la conducere se află miniștri iar în fostele regate, aceștia pot avea și titlul de vicerege. Fiecare ministru provincial are consilii responsabile pentru diferitele ramuri ale administrativului și anume:

1. Sfatul ministerial pentru afaceri politice.

2. Sfatul ministerial pentru justiție.

3. Sfatul ministerial pentru învățământ și culte.

4. Sfatul însărcinat cu creditul și caseria.

5. Sfatul privind problemele industriei în sens mai larg.

Palacky specifică faptul că în fostele regate, aceste consilii se pot numi ministere⁵.

Proiectul prevede câte un ministru provincial, pentru fiecare țară, care se află într-o relație de colegialitate cu miniștrii imperiali. Consiliile sunt iresponsabile înaintea dietei provinciale. Toate țărilor sunt împărțite în cercuri și sectoare, conduse de funcționari imperiali și provinciali. Palacky prevedea desființarea constituțiilor stărilor în țările, în care mai existau acestea.

Istoricul ceh dedică o parte semnificativă din proiectul său, puterii legislative centrale și anume Parlamentului imperial, care se întrunește anual, primăvara, în luna mai. Membrii parlamentului sunt deputații numiți de fiecare parlament provincial în proporția de 1 deputat la 150.000 locuitori. Componenta parlamentului se înnoiește anual cu o treime, intrucât o nouă alegere a întregii camere se efectuează numai după desființarea parlamentului. Ședințele parlamentului sunt publice dar în cazuri excepționale, iar Palacky nu menționează care ar fi aceste cazuri, pot avea loc și ședințe secrete. Membrii Parlamentului imperial își exercită votul personal. Pentru valabilitatea unei hotărâri este necesară prezentarea unei majorități absolute și majoritatea voturilor, iar amendamentele vor fi aprobate cu cel puțin 7/10 dintre deputații prezenți.

Parlamentul imperial are dreptul de a primi petiții, a numi comisii de cercetare, de a trimite adrese către împărat, a elabora proiecte de legi, de a face propuneri de legi; un proiect de lege intră doar după opt zile de la elaborare în dezbatere. Pentru a deveni lege este necesară sancționarea fiecărei propuneri de lege, dar dacă nu primește sancționarea, acea propunere nu mai poate fi dezbătută în acea sesiune parlamentară. Dacă propunerea nu este sancționată nici după ce este preluată în următoarea sesiune, trebuie dizolvat parlamentul. Însă, dacă această propunere este din nou preluată de către camera înnoită, trebuie sancționată.

Parlamentul imperial are misiunea să garanteze puterea Austriei și menținerea ei ca stat, respectarea drepturilor popoarelor, egalitatea în drepturi a naționalităților, să garanteze ca puterea imperială să nu intervină în treburile interne ale provinciei.

Parlamentul imperial are misiunea să garanteze puterea Austriei și menținerea ei ca stat, respectarea drepturilor popoarelor, egalitatea în drepturi a naționa-

⁵ Fr. Palacky, *op. cit.*, p. 72.

lităților, să garanteze ca puterea imperială să nu intervină în treburile interne ale provinciei.

Parlamentul ia hotărâri în ceea ce privește: preluarea sau schimbul unor părți din teritoriile țărilor din monarhie, permisiunea sau refuzul trecerii prin teritoriul său de trupe străine, călătoriile împăratului și moștenitorului în străinătate, introducerea unei regente în cazuri deosebite.

Organul legislativ suprem are dreptul de a avea votul hotărâtor în toate problemele importante privind statele, participarea sau nu la alianțe, încheierea tratatelor de pace, de a controla mașina de război și hotărăște asupra utilizării sale, de a stabili pentru un an puterea armată, de a regla impozitele, a crea unitatea monetară, unitatea măsurilor și greutateilor, de a verifica bugetul anual, a vota bugetul pe un an și lista civilă pentru toată perioada guvernării unui monarh. Deasemenea parlamentul hotărăște și în ceea ce privește competența diferitelor puteri.

Parlamentele provinciale se întrunesc în fiecare an, toamna. Membrii îi sunt aleși prin vot direct, în proporția de 1 deputat la 15.000 locuitori. În orașele cu peste 20.000 locuitori, se alege un deputat la 10.000 locuitori. Nu există o reprezentare de stări deosebită, respectiv corporații. Fiecare țară hotărăște pentru sine asupra formelor și condițiilor alegerilor precum și asupra valabilității alegerilor.

Perioada legislaturii durează 3 ani, dar ea poate fi micșorată prin dizolvarea parlamentului provincial. Fiecare dizolvare a parlamentului central atrage implicit și dizolvarea parlamentelor provinciale însă toți deputații rămân eligibili. Fiecare parlament provincial are dreptul să revendice documentația necesară pentru toate ramurile administrative, de a primi petiții, de a înființa comisii de cercetare, de a trimite adrese altor parlamente provinciale din cadrul imperiului și a încheia tratate, în măsura în care aceste tratate nu defavorizează imperiul.

Așadar, parlamentele provinciale au competențe foarte largi, cele care nu intră în sfera parlamentului imperial, dar nici o lege imperială nu poate fi înlocuită printr-o lege provincială. Parlamentele provinciale au dreptul de a trimite adrese împăratului, împotriva hotărârilor imperiale, dar fără a putea supenda punerea în practică a acestor hotărâri. Nu există cale de drept în cazul unui conflict între legislativul imperial și provincial. Toate legile provinciale trebuie sancționate de către împărat, acele puncte, care nu au fost sancționate, devenind obiectul dezbatărilor parlamentului central⁶.

Ideile lui Fr. Palacky au fost vehement atacate la timpul respectiv, dar trebuie să avem în vedere că gândirea politică de la acea vreme nu dispunea de o idee clară privind organizarea pe baze federative a satelor. Se cunoștea puțin despre sistemul american, iar toate statele europene aveau credința de nestrămutat că puterea economică, politică, militară nu se putea menține decât legată de o guvernare centralizată. Franța fiind un exemplu concludent pentru cea mai severă centralizare a puterii în stat precum și a legislaturii.

Cele mai semnificative idei federaliste din planul lui Palacky sunt cea a prevederii ca principiu al organizării imperiului, organizarea în grupe naționale precum și ca a divizării responsabilității acestor grupe, prin miniștri provinciali și imperiali. Dar această împărțire pe grupuri determină și unele dificultăți în înțelegerea ideilor lui Palacky. Faptul că există 10 sedii ale guvernelor provinciale determină să nu fie clar dacă Palacky plănuia miniștri provinciali pentru fiecare țară a Coroanei sau pentru cele 4 grupări naționale și cum se comportau cele 10 parlamente provinciale față de grupele naționale⁷.

În proiectul său de constituție Palacky preconiza împărțirea teritorială a imperiului în 8 entități, pe baza principiului de egalitate în drepturi politice:

1. Austria germană (părțile germane ale Austriei precum și ale Boemiei);
2. Austria cehă (părțile cehi ale Boemiei, Moraviei, Sileziei precum și Slovacia ungară);
3. Austria poloneză (Galiția, Cracovia, Bucovina, Rutenia);
4. Austria ilirică (părțile slovene din Stiria, Carintia, Craina și Zona de Coastă)
5. Austria italiană (Tirol, Lombardia, Veneția);
6. Țările slave de sud (Dalmația, Croația-Slovenia, Voivodina);

⁶ *Ibidem*, p. 227.

⁷ R. Wierer *op. cit.*, p. 39.

7. Austria maghiară (părțile maghiare din Ungaria și Transilvania);
8. Țările române (cu părțile române din Transilvania, Ungaria, Bucovina).

Este interesant că istoricul Palacky prevedea formarea unei entități naționale duble (polonezo-ucraineană) a două națiuni, care se aflau în contradicție. De asemenea, autorul planului înlătură denumirea de „Ungaria“, înlocuind-o cu cea de „Austria maghiară“, cea ce sublinia ideea abolirii dreptului istoric al statului maghiar.

Palacky a elaborat un al treilea plan federalist, după aprobarea constituției din martie⁸, plan care se bazează pe egalitatea în drepturi ale naționalităților. Conform acestui proiect, guvernul central are în competența sa afacerile Casei imperiale, afacerile externe și militare, precum și finanțele, comerțul, mijloacele de comunicație, celelalte probleme intrând în competența țărilor. Țările sunt delimitate în funcție de granițele naționale iar fiecare țară are un parlament provincial și o Curte superioară de justiție.

Planul de federalizare elaborat de Palacky a avut un ecou deosebit în epocă și nu numai, chiar și Aurel C. Popovici, preluând unele elemente din el.

Mult mai conservator decât planul lui Palacky, este proiectul de federalizare a lui Og. Ostrozinski, sub titlul „Program zur Konstituierung des österreichischen Kaiserstaates nach dem Prinzip der konstitutionellen Freiheit und der nationalen Gleichberechtigung“ care a fost inclus într-o culegere de documente privitoare la Revoluția de la 1848, din Croația⁹.

Ostrozinski pornește de la necesitatea egalității în drepturi ca bază a noii constituții de stat, egalitate ce se referă la cetățeni, religie și naționalitate. Prin introducerea formei constituționale de guvernare se urmărește emanciparea individului și cetățeanului pentru că poți fi un cetățean liber, din punct de vedere politic, dar poți fi foarte limitat în relație cu libertatea de conștiință a naționalității. Nu se poate dispărea libertatea politică de cea națională, iar naționalitate oprimată nu poate fi mulțumită cu cea mai bună constituție dacă este condamnată la subjugare. Subjugarea împiedică, în opinia lui Ostrozinski, dezvoltarea individualității poporului respectiv pentru că este obligat să urmeze un curent cultural străin.

Referindu-se la cazul concret al Austriei, autorul susține că în Austria pe lângă aristocrația personală și de castă, domină biserica, aristocrația națională a elementelor germane, maghiare, italiene. Ostrozinski afirmă că statele și naționalitățile necesită garanții pentru dezvoltarea lor în cadrul ideii statului unitar austriac, iar elementele naționale trebuie să fie individualități potențate, care să fie recunoscute pe baza constituției, ca persoane naționale de ordin superior. Pentru a justifica ideile sale, omul politic croat dă cifre, susținând că în complexul statal austriac există 7 grupe compacte de națiuni și distinge 3 categorii de slavi, incluzându-i pe polonezi și ucrainieni, într-una singură:

1. germană — 8 mil. locuitori;
2. cehi, moravi, silezieni, slovaci — 6.500.000 locuitori;
3. maghiară — 5.200.000 locuitori;
4. slavi sudici (sârbi, croați, sloveni) — 4.200.000 locuitori;
5. polonezi, ruși — 5.500.000 locuitori;
6. românii — 3 mil. locuitori;
7. italieni — 2.600.000 locuitori; așadar un total de 35 mil. locuitori.

Pentru asigurarea unui climat politic stabil este necesar ca imperiul să fie organizat conform principiului național și nu a dreptului istoric; majoritatea națiunii respective trebuie să hotărască în stabilirea apartenenței la o țară sau alta, respectiv extinderea ei. Prin urmare aceste state care formează imperiul trebuie împărțite politic, luând în considerare și enclavele mai mici, fără ca minoritățile să piardă participarea la administrația comunei, sectorului sau județului. Ostrozinski se oprește însă aici, nementionând nimic în legătură cu minoritățile, respectiv, protecția lor.

⁸ Ibidem, p. 40.

⁹ Og. Ostrozinski, *Programm zur Konstituierung des österreichischen Kaiserstaates nach dem Prinzip der konstitutionellen Freiheit und der nationalen Gleichberechtigung in Aktenstücke zur Geschichte des kroatisch-slavonischen Landtages und der nationalen Bewegung vom Jahre 1848*, Herausgegeben von Stephan Pejacovic, Viena, 1861.

Planul propriu-zis al lui Ostrozinski pe care-l numește conform limbajului Revoluției de la 1848 „program”, este introdus de un moto semnificativ — „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus chantas¹⁰”, citat care aparține lui Sfântul Augustin. Proiectul de federalizare cuprinde patru părți: scopul statului, principiul, forma lui și conducerea puterilor. În planurile federaliștilor sunt interesante de observat, noțiunile utilizate de către autori pentru a desemna corpul statal care urmează să cuprindă statele componente, Ostrozinski vorbește în acest context de un „Staatenverband” adică „asociație de state” și nu „Staatenbund” sau „Union”, ceea ce implică o deosebire de nuanță.

Acest stat care include națiunile enumerate mai sus trebuie reîmpărțit politic în funcție de harta etnografică, iar această problemă trebuie dezbătută în cadrul viitorului congres național. Scopul suprem al statului este în opinia lui Ostrozinski, asigurarea securității în interior și exterior, dezvoltarea spirituală a națiunilor, garanția libertății tuturor națiunilor din stat, toate acestea urmărind scopul final: umanitatea. Umanitatea se află în opinia autorului la antipodul subjugării popoarelor, iar pentru a respecta acest scop suprem este necesară asigurarea egalității tuturor naționalităților în relație cu jurisdicția și dezvoltarea națională, egalitatea tuturor cetățenilor în relație cu drepturile care decurg din legi precum și împărțirea proporțională a tuturor sarcinilor în raporturile dintre națiune și cetățeni.

Ostrozinski susține că forma de stat care poate asigura aceste deziderate este monarhia constituțională ereditară reprezentată de împăratul Austriei, din Casa de Habsburg-Lotaringia cu dreptul de succesiune, ce decurge din Pragmatica Sancțiune.

Autorul planului distinge două puteri în stat, cea legislativă și cea executivă, fără s-o menționeze în mod expres pe cea judecătorească. Fiecare dintre aceste puteri cuprinde la rândul ei două componente, centrală și națională.

Puterea legislativă centrală exercitată de „Congresul național” este formată din reprezentanții aleși ai fiecărei națiuni. Acest organ al legislaturii statale se constituie desigur pe baza egalității naționale, în vederea dezbaterii privind împărțirea teritorială, având și calitatea unei adunări constituante. Competența Congresului Național constă deasemeni în controlul politicii cancelarului.

Parlamentul central este format din reprezentanții aleși ai parlamentelor naționale, în proporția de 1/100.000 locuitori, din rândurile moșierimii, industriașilor și inteligenței. Organ al legislației imperiale, pe baza egalității cetățenilor, parlamentul elaborează legi generale referitoare la afaceri externe, finanțe, comerț, în acord cu legile constituționale promulgate de Congresul național. Acest parlament trebuie să fie format din două camere, cea de-a doua fiind Senatul imperial (în locul Camerei pairilor), care include membri numiți pe viață de către împărat, dintre înalți demnitari, din viața civilă și bisericească, moșieri, industriași și reprezentanți ai inteligenței.

Parlamentele naționale, organele legislaturii interioare se constituie în funcție de numărul populației fiecărui stat, circa 1 deputat/20.000 locuitori, având în competență, probleme care nu intră în componența Congresului național și a Parlamentului imperial. Sunt corpuri legiuitoare independente iar împăratul trebuie să sancționeze hotărârile¹¹, punct la care Ostrozinski se contrazice. Autorul menționează și data la care să se întrunească parlamentele naționale, și anume concomitent, în prima luni a lui februarie din fiecare an.

Congresul național se întrunește după întrunirea parlamentelor naționale, deoarece este format din deputații aleși, din parlamentele naționale, așadar se constituie din membrii parlamentului imperial. Cele două instituții: Congresul național și parlamentul își au sediul în localitatea de reședință a împăratului iar parlamentele naționale, în țările proprii, în orașele de reședință a șefilor de stat.

Limba în care se desfășoară dezbaterile este cea stăpânită de majoritatea participanților la ele, dar protocoalele trebuie elaborate în toate limbile imperiului.

Puterea executivă centrală este reprezentată de guvernul imperial, format dintr-un prim-ministru, ministrul Casei imperiale, ministrul de externe, de război, de finanțe și comerț, ultimul fiind reprezentantul intereselor comerciale ale imperiului.

¹⁰ Ibidem, p. 13.

¹¹ Ibidem, p. 14.

Cel care conduce executivul este Cancelarul imperial, cu prerogative foarte largi, care-și exercită atribuțiile în domeniul legislației și a administrației interne a țărilor, având o cancelarie la sediul guvernării centrale. Cancelarul este responsabil pentru ordinele sale către Congresul național și parlamente, fiind veriga de legătură dintre conducerea centrală și guvernarile naționale. Față de parlamentele naționale, cancelarul încorporează competențele ministrului de interne, a justiției, cultelor și a culturii, având inclusiv calitatea de consilier al guvernului imperial în problemele importante ale imperiului. El contrasemnează toate legile și hotărârile imperiale. Fiecare cancelar (pentru fiecare țară) are calitatea de consilier al miniștrilor, iar miniștri imperiali participă la consiliile miniștrilor statelor dacă interesele statului necesită aceasta.

Puterea executivă națională este reprezentată de șeful de stat cu prerogative în domeniul legislaturii naționale, statale, în relație cu guvernul imperial, cancelarul și consiliile numite de împărați. La conducerea fiecărui județ, unitate administrativă mai mică, se află șefi politici, numiți de șefii de stat iar la conducerea orașelor se află primarii aleși de împărat.

Justiția separată de administrație își exercită atribuțiile prin intermediul tribunalelor, de stat, sectoare, județe, precum și a Curților de apel și Casație.

Limba națională a fiecărui grup național este limba oficială, a învățământului, autorităților iar ministerul imperial și cancelariile comunică cu autoritățile țărilor în limba națională respectiv Organele centrale comunică între ele, cu împăratul și autoritățile diferitelor țări în limba germană.

La finalul programului, Ostrozinski presupune că dacă „s-ar materializa aceste principii într-un sistem confederativ european, ar fi asigurată pacea lumii iar omennirea ar face pași uriași spre umanitate”¹². Ostrozinski susține că noul stat ar fi un sistem organic, dezvoltat din factori viabili și face un apel în numele dreptății și umanității tuturor popoarelor din Austria și mai ales a acelor care au luptat la Revoluția de la 1848, să nu uite cel mai înalt scop al umanității și anume spiritul creștinătății.

Proiectul de federalizare elaborat de Ostrozinski este orientat federativ, mai ales prin principiul participării statelor Coroanei la realizarea voinței naționale atât în domeniul legislativ cât și în cel al guvernării.

Instaurarea dualismului austro-ungar la 1867 a dus la o acutizare a mișcărilor naționale din imperiu dar și la o preocupare mai intensă din partea multor oameni politici și istorici, privind organizarea pe baze federative a imperiului.

Inceputul secolului al XX-lea s-a confruntat cu o adevărată penurie de planuri federaliste. După 1899 se afirmă printr-o serie de scrisori, sub pseudonimul Springer, viitorul președinte al Republicii Austria, Karl Renner, care își imagina Austria, ca pe un model al viitoarei societăți socialiste, afirmând că statul național este o idee depășită și de aceea justificările de exemplu ale Austriei nu-i sunt întemeiate. Planul lui Springer pleca de la ideea că principiul național este cel mai înalt principiu patetic, și preconiza formarea unui stat bidimensional cu entități zonale diferite¹³.

Statul supranațional se ocupă de aspectele militare, diplomatice, economice și sociale iar națiunea organizată asemănător statului preia administrarea domeniului cultural și național. Se constituie așadar opt guvernații naționale: 1. germană; 2. cehă; 3. poloneză; 4. ucraineană; 5. slovenă; 6. sârbo-croată; 7. italiană; 8. română;

Administrația de stat este la rândul ei formată din opt gubernii: 1. Lemberg (Galiția răsăriteană, Bucovina); 2. Cracovia (Galiția apuseană); 3. Brunn (Moravia-Silezia); 4. Praga (Boemia); 5. Viena (Austria Superioară și Inferioară, Salzburg,

¹² *Ibidem*, p. 18.

¹³ K. Renner, *Selbstbestimmungsrecht*, Viena, 1918, p. 146.

Stiria, Carintia) 6. Innsbruck (Tirol, Vorarlberg) 7. Triest (Zona de Coastă, Craina) 8. Zara (Dalmatia).

Câte două gubernii formează un teritoriu: 1. Lemberg în Țara Carpaților (Galiția, Bucovina); 2. Praga în Zona sudetă (Boemia, Moravia, Silezia); 3. Viena în Zona Alpilor (Gubernia Viena și Innsbruck); 4. Triest în Zona Karst (Zona de Coastă, Craina și Dalmatia)¹⁴.

În fruntea administrării Austriei se află un cabinet federal sub conducerea Cancelarului federal, cu atribuții militare, financiare, economice și sociale. Aceasta organizare se bazează pe autoadministrare liberă a teritoriilor și entităților administrative, pe o autonomie personală.

istoricul Richard Charmatz preconiza împărțirea imperiului habsburgic în patruzeci de state: 1. Austria de Jos și partea germană a Moraviei de Sus cu o populație vorbitoare de limba germană; 2. Austria de Sus și Salzburg, de limba germană; 3. Tirolul german și Vorarlberg, de limba germană; 4. Stiria germană și Carintia germană, de limba germană; 5. Stiria slovenă, Carintia, Craina și Coasta slovenă, de limba slovenă; 6. Tirolul italian, de limbă italiană; 7. Triest cu malul italian al mării, de limba italiană; 8. Malul croat al mării, de limba croată; 9. Boemia germană, Silezia germană și Moravia germană (nord), de limbă germană; 10. Boemia cehă, de limbă cehă; 11. Moravia și Silezia, cehă, de limbă națională cehă; 12. Galiția și Silezia poloneze, cu limba națională poloneză; 13. Galiția ruteană, de limbă ruteană; 14. Bucovina cu limbi mixte: germană, ruteană și română;

Dalmatia era inclusă Coroanei maghiare.

Guvernul central are în atribuțiile sale: dreptul de stat, poșta, mijloacele de comunicație, protecția muncii, etaloanele de măsură, dreptul civil și comercial, dreptul veterinar și cel de asociere. În provincii se practică autoadministratia.

Planul de federalizare a Imperiului habsburgic elaborat de către Aurel C. Popovici, reprezintă unul dintre cele mai complete proiecte realizate. Ideile federaliste le regăsim, ca pe un leitmotiv, în toate scrierile lui Popovici, „Replica”, „Chestiunea natalităților”, „Naționalism și democrație”, dar ele și-au găsit cea mai înaltă expresie în „Stat și națiune”. Statele Unite ale Austriei Mari”, carte ce poartă numele mișcării, pe care Popovici a susținut-o.

Mișcarea pentru o Austrie Mare a fost mult o orientare psihologică în politica austriacă decât un program teoretic precis¹⁵. Adepții Austriei Mari au adus o contribuție teoretică importantă la problema austriacă a naționalităților deși nici unul nu putea afirma că reprezenta ideea sau mișcarea exclusiv, sau într-o calitate oficială oarecare.

„Die Vereinigten Staaten von Grossösterreich” apărea la Leipzig în anul 1906, cuprinzând și o hartă cu granițele „Austriei Mari”.

Prima parte a cărții intitulată „Situția pe anul 1867” analizează efectele dualismului vorbind de o „maghiarocrație”, de o „bastilie a naționalităților” creată de către Ungaria, de către politica de maghiarizare forțată¹⁶. A doua parte a cărții conține planul de federalizare a Imperiului habsburgic, fiind intitulat „Zidirea nouă a Austriei Mari”. În mod sugestiv, A. C. Popovici începe a doua parte a cărții sale,

¹⁴ R. Charmatz, *Der Demokratisch-Nationale Bundesstaat Österreich*, Frankfurt am Main, 1904.

¹⁵ R. Kann, *Das Nationalitätenproblem der Habsburger Monarchie*, Graz-Köln, 1964, p. 201.

¹⁶ A. C. Popovici, *Stat și națiune. Statele Unite ale Austriei Mari*, București, 1939.

cea referitoare la federalizarea Imperiului, cu un capitol intitulat „Esența principiului naționalităților”, în care definește naționalitatea”, și în care motivează, din punctul de vedere al națiunii, necesitatea federalizării Austriei, susținând ca o delimitare a națiunilor se face cu ajutorul unei hărți etnografice a monarhiei¹⁷.

Necesitatea federalizării monarhiei habsburgice este creionată, nu numai din punct de vedere național ci și european. După ce avertizează asupra pericolului salvării, Popovici afirmă că Austria Mare este o necesitate politică, subscriind păreri generalului Fadejev: „Dacă Austria n-ar exista, ar trebui creată; o alianță (frumoasă alianță) a popoarelor dunărene sub o stăpânire unică este indispensabilă pentru Europa, ca un zăgaz împotriva Răsăritului”, înțelegându-se prin Răsărit, Rusia, precum și împotriva expansiunii germane. Acest pericol al slavizării persistă atâta timp, cât slavii „n-au obținut încă independența lor politică ori egalitatea în drepturi politice, iar ura lor împotriva germanilor din Imperiul german va adormi în momentul, în care nu vor mai avea de ce să se urască cu germanii și austriecii, pe concurenții lor privilegiați”¹⁸. O delimitare a națiunilor ar consolida conștiința individualității cehilor, rutenilor, slovacilor etc., nemaitinzând spre o mișcare panslavistă și totodată ar micșora raportul numeric al slavilor prin absorbirea „insulelor” cehoslovace, rutene și sârbe din mijlocul altor naționalități. Popovici prezintă în vederea motivării punctului său de vedere din perspectiva numerică, cum ar arăta configurația etnică a Austriei Mari precum și reprezentarea în parlamentul central al acestora:

Popoare neslave

germani	9 mil.
maghiari (împreună cu enclave)	9 mil.
români (împreună cu enclave)	4 mil.
italieni	1 mil.
națiuni neslave	23 mil. locuitori

Popoare slave

ceho-slovaci	8 mil.
croato-sârbi (fără Bosnia)	3 1/2 mil.
polonezi	3 1/2 mil.
ruteni	4 mil.
sloveni	1 mil.
Total slavi	30 mil. locuitori

¹⁷ vezi capitolul referitor la stat și națiune.

¹⁸ A. C. Popovici, *op .cit.*, p. 267.

Număr de voturi

Austria germană	7
Ungaria	7
Transilvania	4
Boemia germană	2
Moravia germană	1
Tirol	1
Triest	1
Țara secuilor	1
Popoare neslave (total)	24

Slavi

Boemia	5
Galiția apuseană	
Galiția răsăriteană	3
Croația	3
Țara slovacilor	2
Ucraina	2
Voivodina	1
Slavi (total)	18

Popovici subliniază că în acest fel ar fi înlăturat pericolul slavizării¹⁹.

În ceea ce privește necesitatea federalizării monarhiei habsburgice, Aurel C. Popovic compară în mod sugestiv monarhia cu o casă mare, clădită din timpurile feudale, în care nu sunt apartamente moderne, separate pentru familii, ci mai multe săli, prea mari pentru o singură familie²⁰. În aceste săli de proporții nepotrivite, familiile noastre naționale sunt silite să trăiască în comun, câte două, câte trei și chiar mai multe la un loc. Aceste familii se plâng de pierderea posesiunii lor familiale²⁰. Din această cauză se nasc conflicte naționale, iar o primă condiție pentru evitarea acestora este „delimitarea naționalităților după marile lor hotare etnografice”. Delimitarea etnică trebuie să urmărească formarea unor state naționale omo-

¹⁹ Ibidem, p. 265—266.

²⁰ Ibidem, p. 221.

gene în cadrul imperiului și de aceea această delimitare poate să țină seama numai de naționalitățile care se află în mase compacte, existând posibilitatea „înghițirii” insulelor etnice, care cu timpul vor fi asimilate. Aici autorul exemplifică cu orașele Budapesta, care inițial a fost un oraș german, Praga, Moravska, Ostrova, Kromericze etc. Această omogenizare va contribui la consolidarea imperiului, insulele etnice nefiind un pericol pentru soluționarea problemei naționale.

Aurel C. Popovici vede în sistemul federativ și delimitarea națiunilor după propriile lor teritorii, două principii esențiale pentru a pune capăt descompunerii dualiste precum și luptei naționale. Națiunile trebuie lăsate să se emancipeze pe propriul lor teritoriu, ele revendicând dreptul lor constituțional nu în afara sferei de autoritate a imperiului, ci în cadrul lui. După expresia lui Tennyson statul național ar trebui să fie „daughter in her mother's house, a mistress in her own” adică „o fiică în casa mamei sale, o stăpână în propria ei casă”²¹. Luând ca bază teritoriul ocupat de fiecare națiune în parte, Aurel C. Popovici preconizează următoarele „ținuturi etnice”, părți componente ale Imperiului habsburgic: 1. Austria germană (Austria inferioară germană cu ținutul german de la granița maghiară apuseană, împreună cu ținutul german din sud-estul Boemiei și al Moraviei de sud); 2. Boemia germană — partea de nord-vest a Boemiei împreună cu ținutul Tratenau; 3. Moravia germană (Silezia) care să cuprindă aproximativ întreaga Silezie germană cu ținuturile germane din Moravia și Boemia, împreună cu regiunea Schönhengst. În acest ținut se află și câteva mici insule cehe dintre care una este mai mare și se întinde de la Zottkittl până la Aussee; 4. Boemia; 5. Galiția apuseană — complet locuită de polonezi; 6. Galiția răsăriteană — partea rutenă a țării împreună cu comitatele rutene din Ungaria și Bucovina; 7. Transilvania cu toate regiunile locuite de români din Ungaria și România²²; Croația împreună cu Dalmația, Istria croată, Fiume și insula Nur; 9. Ucraina înglobând toate așezările slovace; 10. Slovacia; 11. Voivodina sârbească; 12. Ungaria — ținutul maghiar. 13. Țara secuiilor — teritoriile maghiare din următoarele trei comitate ardelen: Trei-Scaune, Ciuc, Udvarhely, și teritoriile maghiare învecinate din Mureș-Turda; 14. Tirol; 15. Triest împreună cu Görzului italian și Istria italiană păstrau situația lor din timpul respectiv²³.

Aurel C. Popovici preconizează formarea a cincisprezece entități, nepropunând spre deosebire de Palacky, constituirea unui stat al cehilor, ci postulând autonomia lor. Deasemeni, Galiția răsăriteană și Lutenia carpatică sunt unificate. În pofida disprețului lui Aurel C. Popovici față de revendicările teritoriale maghiare, el acordă Ungariei un teritoriu mai mare decât i-a fost acordat în urma Tratatului de la Trianon. Toate cele cincisprezece țări urmează să fie individualități, autorul relevând că rămân însă „resturi etnice” în Boemia, Ungaria, Transilvania precum și în ținuturile sârbești, fiind necesare măsuri pentru a împiedica desnaționalizarea lor²⁴. Exemplificând cu sașii din Ardeal, care suferă persecuții politice din partea maghiarilor, cu șvabii din Bacska, marele gânditor bănățean propune următoarele măsuri, în acest scop:

1. drepturile prevăzute în legea maghiară referitoare la naționalități, de la 1868, dar n-au fost respectate de către guvernele maghiare, va trebui să fie extinse și garantate.

2. Întrucât sunt „asociațiuni naționale” trebuie să li se acorde o autonomie națională, o reprezentare națională, proporțională în dieta respectivă.

Aceleași drepturi ar putea fi acordate și insulelor germane: Praga, Iglan, Olmütz din Boemia, populației evreiești din imperiu. Autonomia acordată diferitelor

²¹ R. Wierer, *op. cit.* p. 38.

²² Autorul indică și punctele de graniță ale teritoriilor românești, cu maghiarii și rutenii. Ele ar fi: Moldova Veche (la Dunărea de Jos), Biserica Albă, Nicolitz, Dolova, Sf. Mihai Român, Salonta, Oradea Mare, Er. Sîz, Miklos, Zadani, Apața de Sus, Petrova, Leoidina, Lutovița, Cărlibaba, Moldovița, Frumoasa, Frasin, Mega, Cucur Mare, Poienile.

²³ Aici autorul se contrazice întrucât la pagina 228 a Statelor Unite ale Austriei Mari, afirmă că absorbirea „insulelor” etnice nu va fi decât o chestiune de timp.

²⁴ Votul universal pentru Camera deputaților era preconizat și în planul de federalizare a lui Rudolf Springer.

state naționale, trebuie să fie în asemenea măsură, încât aceste state să semene cu cele orientale și balcanice care sunt independente. Capitolul al VI-lea al „Statelor Unite ale Austriei Mari” este dedicat în întregime organizării teritoriului Marii Austriei precum și constituției ei. Cele cincisprezece state formează un stat federal sub sceptrul lui Francisc Iosif I, fiecare cetățean al unui stat național, fiind în același timp și cetățean austriac. În continuare, gânditorul politic stabilește competența imperiului în următoarele chestiuni:

1. Lista civilă a Coroanei.
2. Politica externă
3. Armata și marina incluzând recrutarea, legiferarea modului de îndeplinire a serviciului militar, dispoziții privind repartizarea și întreținerea trupelor.
4. Legislația vamală.
5. Legislația și administrația mijloacelor de comunicație.
6. Dispoziții privind cetățenia și domiciliul.
8. Dreptul maritim, comercial și cambial.
9. Pașapoarte, controlul străinilor, poliția sanitară și veterinară.
10. Fixarea monedei și cursului.
11. Sistemul de măsuri și greutate.
12. Marcarea, protecția mărcilor, brevetele de invenții.
13. Jurisdicția privitoare la litigii.
14. Administrarea Bosniei și Herzegovinei,
15. Finanțele.

Popovici încredințează puterea legislativă a imperiului, împăratului și unui parlament bicameral format din Camera deputaților și Senat. Camera deputaților se compune din deputații aleși prin vot universal, direct și secret. Senatul însă, este compus din membri având acest drept din naștere și anume principii Casei domnitoare ajunși la majorat, membrii de drept fiind: arhiepiscopul și episcopii tuturor confesiunilor, rectorii universităților, președinții Academiei de știință precum și președinții Camerelor de comerț și a celor de meserii din capitalele țărilor. Senatul cuprinde și membri aleși din fiecare stat de către asociațiile medicilor, avocaților, inginerilor, arhitecților, directorilor de vamă, agricultorilor, învățătorilor și profesorilor secundare, ale funcționarilor precum și organizațiile presei, acestea trimițând câte un reprezentant pentru cinci ani. Totodată, împăratul are dreptul de a numi senatori pe viață, bărbați cu merite mari față de stat, biserică sau în domeniul științei, artei, marinei, comerțului și industriei sau al armatei.

În ceea ce privește puterea executivă, este exercitată de către împărat și guvern. Guvernul are în frunte pe cancelar și este format din reprezentanții statelor naționale, în următoarea proporție de voturi:

Austria germană	7
Ungaria	7
Boemia	5
Transilvania	4
Croația	3
Galiția apuseană	3
Galiția răsăriteană	3
Bocmia germană	2
Slovacia	2
Moravia germană	1
Ucraina	1
Voivodina	1
Tirolul	1
Triest	1
Țara secuiilor	1
Total	42 voturi

În cadrul guvernelor se înființează comitete cu atribuții în afaceri interne, afaceri externe, armata și marina, finanțele, administrația Bosniei și Herțegovinei. În fiecare comitet trebuie să fie reprezentate cel puțin trei state naționale, iar fiecare stat are un singur vot. În ceea ce privește șeful puterii executive, împăratul, are dreptul să numească și să destituie președintele guvernului imperial, să numească, după propunerea președintelui guvernului, funcționarii. Deasemeni, el numește guvernele diferitelor state naționale precum și funcționarii lor superiori, decernează titluri, decorații și ordinele statului. Împăratul este comandantul suprem al forțelor armate, încheie tratate, are dreptul să declare război și să încheie pace, acreditează și primește ambasadorii. Însă tratatele comerciale sunt valabile numai după aprobarea parlamentului. Dreptul de a bate monedă precum și promulgarea legilor se va face în numele împăratului, fiind necesare aprobarea corporilor legiuitoare și semnătura cancelarului (sau a președintelui guvernului federal), respectiv a guvernatorului. Împăratul convoacă, deschide, proroga și închide Camera deputaților și Senatul cele două corpuri legiuitoare. Legătura dintre împărat respectiv guvern și parlament o face cancelarul imperial, care prezintă în fața Camerei deputaților și Senatului, propunerile și hotărârile guvernului imperial, iar ordinele și dispozițiile împăratului, date în numele imperiului trebuie contrasemnate de cancelar, pentru a fi valabile, el asumându-și întreaga responsabilitate.

Puterea juridică este exercitată de către un tribunal imperial care decide în diferite litigii între statele naționale, între acestea și imperiu, reclamații asupra funcționarilor imperiali, înaltă trădare împotriva siguranței imperiului, crime și delictes împotriva dreptului internațional, abuzurile presei prin atacarea Familiei imperiale. Toate chestiunile care nu intră în mod expres în atribuțiile imperiului intră în competența statelor naționale în care se înființează câte un parlament, un guvern și o putere judecătorească. Guvernatorii imperiali, numiți de către împărat pentru fiecare stat în parte trebuie să fie cetățeni ai statului respectiv. Dacă împăratul numește pe membrii guvernelor naționale, statele au dreptul de a promulga propria lor constituție, care pentru a fi pusă în practică trebuie să fie aprobată și garantată de către puterea imperială. Statele naționale n-au dreptul să încheie vreo alianță sau tratate politice între ele. Fiecare stat hotărăște care va fi limba națională, însă limba mijlocitoare, internațională a imperiului va fi germana. De aceea fiecare funcționar federal trebuie să cunoască limba germană deoarece legile, decretele, publicațiile autorităților vor fi date publicității exclusiv în limba germană, însă pe bancnote și monede trebuie să fie întrebuințate toate limbile oficiale ale statelor componente²⁵. Prin urmare limba germană devine limba oficială a tuturor autorităților imperiale de la Viena, limba guvernului federal, a parlamentului, a armatei și marinei. În parlamentele naționale, membri se pot exprima în propria lor limbă.

Căpitala și orașul de reședință a imperiului va fi Viena.

Popovici postulează în cartea sa, fundamentele unui stat federal, pe baza egalității în drepturi a cetățenilor și statelor sale componente, susținând și necesitatea protejării enclavelor etnice din diferitele state naționale. Totodată, autorul acordă mari prerogative împăratului, care-și manifestă jurisdicția și în statele naționale (numește pe membrii guvernului) deși acestea sunt autonome.

Popovici este conștient că această reformă constituțională nu va fi niciodată votată de către parlament, având însă convingerea fermă că ordinea universală se bazează pe autolimitare, o condiție esențială a vieții, fiind îngrădirea voinței.

Popovici expune și obiecțiile antifederaliștilor, contrazicându-le cu argumente veridice. O primă obiecție ar fi că federalizarea ar duce la dizolvarea monarhiei și la fărâmițarea ei în state mici. A. C. Popovici consideră că federalizarea n-ar crea state în stat argumentând că monarhia n-a fost niciodată un stat național, că a fost și trebuie să formeze o ligă a națiunilor și că dorința fiecărui stat, care revendică autonomia este întemeiată din punct de vedere al dreptului și al moralei. Împotriva obiecției o reorganizare a monarhiei pe baze federative ar duce la periclitaarea poziției de mare putere, Popovici susține că puterea imperială depinde de unitatea realizată în conducerea politicii externe, a armatei sale, de starea de mulțumire și spiritul de jertfă al populației. Doar Franța sever centralizată a fost înfrântă pe

²⁵ A. C. Popovici *op. cit.*, p. 285.

câmpul de luptă de către Germania federală, respectiv Spania centralizată, de către S.U.A. Autorul susține că nu poate fi vorba ca națiunile să nu fie destul de mature pentru autonomie, ele având un nivel de cultură ridicat, intelectualitatea lor dezvoltându-se pretutindeni, un progres real, existând numai în cazul acordării libertății de dezvoltare.

La argumentul că federalizarea ar imprima imperiului un caracter slav, gânditorul român aduce contraargumente veridice, expunând și o proporționalitate numerică²⁶. A. C. Popovici relevă nemulțumirea Croației deși este autonomă și aceasta pentru că croații sunt obligați să folosească limba maghiară și pentru că sunt considerați subordonați maghiarilor. Totodată este relevată nemulțumirea maghiarilor, cehilor și polonezilor față de federalizare susținând că adversarii ei nu urmăresc decât privilegiul revoltătoare și că reorganizarea pe baze federative, n-ar duce decât la o ușurare a cheltuielilor imperiului cu națiunile sărace, întrucât acestea vor trebui să se autogospodărească.

Popovici este convins de superioritate reorganizării federative argumentând că ar duce la o soluționare a problemei naționale deoarece reorganizarea ar corespunde năzuințelor spre egalitatea în drepturi ale națiunilor; constituirea unui mare imperiu viabil și de lungă durată, din punctul de vedere al dreptului public, imposibilitatea progresului panslavismului, citând din Westerkampf „forma statului federal permite, prin introducerea unității în treburile naționale (comune) și prin admiterea diversității, în chestiunile locale și particulare, asemenea mari avantaje pentru libertatea popoarelor încât, să poată prevedea că aceasta formă se va extinde din ce în ce mai mult spre lumea civilizată”²⁷.

„Statele Unite ale Austriei Mari” a avut un puternic ecou, nu numai în rândul românilor ci și în rândul tuturor națiunilor din monarhia habsburgică. Creștinii naționali din Austria scriau în organul partidului lor la 4 martie 1906 — „Nu știm dacă conducătorii statului nostru vor avea curajul să îndeplinească o asemenea reorganizare a Austriei Mari, dar -tăm c-o mân- m-rea- ar fi în stare s-o adeverească. O să găsească puternicul bărbat, pe care-l dorește țara? Este timpul să vină că altfel ar putea fi prea târziu”²⁸. Socialistul Springer-Rener și el autorul unui plan de federalizare s-a pronunțat în mod favorabil asupra cărții, în volumul său „Grundlagen und Entwicklungsziele de Österreichisch-Ungarischen Monarchie”, în care se afirmă că „întrucât cartea a fost interzisă în Ungaria a contribuit la meritata ei răspândire. Austriecii care se tem că vor întâlni aici utopii, vor găsi atâta material istoric încât chiar și numai prin acestea, merită să fie citită. Așa un autor bine informat nu au ungerii și nici austriecii germani, cea mai bună mărturie că naționalitățile din Ungaria nu sunt 'barbari necultivați', cum doresc să arate maghiarii”.

Nicolae Iorga recunoștea meritul „Statelor Unite ale Austriei Mari, precum și informația bogată, care ar putea fi o bază pentru literatura polemică”²⁹.

Cartea lui Popovici s-a bucurat de un ecou deosebit în rândurile oamenilor politici, bucurându-se de aprecierea deosebită din partea prințului moștenitor al Imperiului habsburgic, Franz Ferdinand. Proiectul de federalizare a Imperiului nu era ușor de îndeplinit. Existau adeviziuni dar

²⁶ Ibidem, p. 285.

²⁷ Al. Randa, *Der Europäer des Banats* în J. C. Drăgan, Aurel C. Popovici, p. 79.

²⁸ N. Iorga, *O carte de filosofie politică a unui român*, în *Semănătorul*, an V, nr. 14.

²⁹ R. Wierer, *op. cit.*, p. 118.

și obiecții din partea maghiarilor, cehilor, polonezilor, obiecții și cu privire la formarea mai multor state pentru aceași națiune (trei germane, două maghiare, două italiene). Renunțarea la sistemul ministerial în favoarea celui colegial în administrația centrală era considerată o eroare³⁰.

„Statele Unite ale Austriei Mari” este o carte impresionantă prin fundamentarea sa teoretică și prin ideile sale progresiste, printre care amintim pe cea a reprezentării proporționale, bucurându-se de o bună apreciere din partea prințului moștenitor. Acesta își crease la Palatul Belvedere o mică cancelarie militară. Datorită exacerbarii naționalismelor, în Imperiul habsburgic se delimitează trei grupări, în funcție de poziția lor față de maghiari: o grupare promaghiară, în jurul bătrânului împărat Francisc Iosif, una antimaghiară, în jurul arhiducelui Franz Ferdinand, și o grupare neutră de lângă arhiducele Karl.

În ceea ce privește propunerile de reformă, acestea erau numeroase și putem face distincția între patru propuneri importante: federalismul țărilor Coroanei, al cărui scop era de a reorganiza Imperiul pe baza individualităților istorice-politice, trialismul, cu scopul formării unui imperiu centralizat cu trei unități statale: Austria, Ungaria și Slavia sudică, și Austria Mare reprezentată îndeosebi de Popovici³¹.

Franz Ferdinand a cărui cancelarie era frecventată de diferiți reprezentanți ai naționalităților ca de pildă: Kristoffy Josef (ministru maghiar de interne), Steinacker (sfătuitorul principal al lui Franz Ferdinand în problemele maghiare), Alexandru Vaida-Voevod, Iuliu Maniu, Augustin Bunea, A. C. Popovici, Miron Cristea, slovacul Milan Hodza etc., n-a avut un program finalizat de federalizare. Dacă în anii /90, prințul moștenitor susținea un federalism al țărilor Coroanei, între 1903—1909, se pronunța în favoarea ideii trialiste, ca în cele din urmă să se încline mai mult spre planurile lui A. C. Popovici.

Elementele de bază ale planului de reformă a prințului moștenitor constau în consolidarea puterii centrale prin organizarea federativă, îndepărtarea dominației maghiare și autonomia națiunilor subjugate precum și impulsionearea elementului german, ca element de legătură între naționalități.

S-au făcut mai multe speculații referitoare la planurile de reformă ale prințului moștenitor. Slovacul Hodza afirma că aveau loc negocieri în secret între conducătorul național român Vaida-Voevod și Franz Ferdinand privind o democratizare a ordinii maghiare, a comitatelor și în final pentru o federalizare a Ungarei. Hodza considera că era posibil ca arhiducele să fi urmat federalismul propus de Popovici deși nu există nici un fel de mărturie pentru aceasta³². În acest sens este semnificativ de amintit un raport fără autorul menționat, care se află în arhiva arhiducelui Franz Ferdinand de la Viena, privind o democratizare a organi-

³⁰ G. Franz, *Erzherzog Franz Ferdinand und die Pläne zur Reform der Habsburger Monarchie*, München, 1943, p. 41.

³¹ R. Kann, *Erzherzog Franz Ferdinand Studien*, Viena, 1976, p. 45.

³² Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Viena, Nachlass Franz Ferdinand, V. Denkschriften und Broschüren. Unbekannte a-h.

zării de stat maghiare³³ și nu numai. Este prezentat modul în care ar trebui să se voteze, pornind de la cea mai inferioară treaptă a unităților administrative și anume comuna cu 1000—7000 locuitori. Acestea aleg 1 reprezentant la 100 locuitori în funcție de confesiune. Acești reprezentanți ar forma „marele consiliu“, care alege din rândurile sale câte un membru la 10, pentru Consiliul sectorului. Din rândurile celorlalți se alege Consiliu comunal. Consiliile de sector al tuturor comunelor aleg din rândurile lor membrii Consiliului cercual și anume 1 membru din 5. Consiliile cercuale aleg din rândurile lor câte un reprezentant din 5 în parlamentul provincial iar 1 membru din 5 devine membru al Parlamentului imperial. Astfel rutenii ar putea forma un regat, deasemeni polonezii, boemii (poate prin Anschlussul slovacilor), germanii cu maghiari și apoi italienii (Triestul rămâne oraș liber dar cu un guvernator militar), apoi slovenii (ilirii), croații (cu Dalmația și Boemia și Părți ale Ungariei) iar apoi românii și în sfârșit maghiarii. O Austrie împărțită ar exercita asupra României, Serbiei, Bulgariei, Muntenegrului o asemenea putere de atracție că acestea s-ar hotărî de la sine să se unească cu imperiul și astfel ar rezulta un imperiu de 70 mil. locuitori, ceea ce ar fi un model de pace. Autorul acestui raport considera că pentru punerea în practică a celor mai sus menționate este necesară în Ungaria, sistarea constituției, a drepturilor stărilor, instituirea unui dictator în persoana unui general, efectuarea unui recensământ în funcție de religie și apartenența națională și nu cunoștințele de limbă. Formarea comunelor, alegerea reprezentanților comunelor, formarea comitatelor și alegerea membrilor parlamentelor provinciale. Însă la acest stadiu în Ungaria trebuie sistate drepturile stărilor în Cisleithania, dreptul electoral activ exercitat de toți bărbații care au efectuat stagiul militar și nu sunt militari activi.

Dealtfel, aversiunea lui Franz Ferdinand față de maghiari era foarte bine consolată dar și invers. Într-o scrisoare adresată arhiducelui de către Eichert, datată la 14 octombrie 1907, Budapesta 33 este citat un reprezentant al aristocrației maghiare, baronul Banffy care afirma că în cazul unei schimbări de tron, țara va ajunge într-o mare criză pentru ca „prințul moștenitor ar avea intenția de a inaugura o dominație absolutistă, că va renunța la reforma dualistă de stat și o va înlocui cu trialismul sau chiar „Austria Mare“.

Linia de bază a planurilor lui Franz constau în dezvoltarea în continuare a constituției dualiste și transformarea ei în vederea unei organizări federative a imperiului cu putere centrală consolidată, căderea dominației aristocrației maghiare prin introducerea dreptului electoral general, deci prin unirea a două coroane și naționalități și formarea unei Austrii mari, bazată pe doi piloni principali: o putere centrală consolidată care constă într-o armată comună, zonă economică unitară, reprezentare externă comună și autonomia teritorială a popoarelor egale în drepturi politice din Monarhia habsburgică³⁴. Aitudinea arhiducelui față de soluționarea problemelor naționale pe baze democratice și constituționale

³³ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Viena, Nachlass Ferdinandm V. Denkschriften und Broschüren.

³⁴ G. Franz, *op. cit.*, p. 98.

reprezintă un amestec ciudat de recunoaștere a pericolelor situației politice, teama de stânga și tendința de a menține prerogativele imperiale³⁵.

Toate aceste planuri de federalizare au avut o semnificație deosebită conținând elemente de noutate dar și originalitate la timpul lor, vizând reorganizarea Imperiului habsburgic pe noi baze mai democratice. Primul Război mondial și tratatele de pace, care i-a urmat au răsturnat însă toate previziunile și toate aceste planuri. Totuși unele dintre acestea au militat pentru o Federație austriacă, în ideea că aceasta reprezintă un pas spre împlinirea dezideratului final: o Europă unită.

ALINA TESLARIU

FEDERALIZATION PROJECTS IN THE HABSBURG EMPIRE

(Summary)

Before 1848 the union of the Austrian monarchy, of a very complicated structures, was very much alike a dualist type of state. This evolution led to a debate concerning the national organisational problem, as the Hungarian aristocracy tried to impose in the other countries, governed nearly in an absolutist way, a national Hungarian state.

This fact brought about the opposition of the other nationalities living in Hungary (Romanian, Serbs, Slovaks, Germans etc.). They would have liked to change the supernationalised Hungarian state into a modern one, with nationalities (peoples) equal in rights, like Romanians, Slovaks, Ruthenians and the Germans outside Transylvania, and partially autonomous Serbs.

As a consequence, various federalization plans sprang up.

The present paper deals with some of these plans drawn up by nationalist public figures like fr. Palacky (Czech), Og. Oszrozensky (Croatian), K. Renner (Austrian), R. Charmotz (Austrian), A. C. Popovici (Romanian); as well with the impact of these plans on the governing political circles.

³⁵ R. Kann, *Das Nationalitätenproblem der Habsburger Monarchie*, Graz-Köln, 1964, p. 197.